

УДК 336

Лось Д. В.

здобувачка вищої освіти

Науковий керівник: Бурбела А. Л., викладач
кафедри фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова
м. Хмельницький, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОНАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Державний бюджет є визначальним інструментом у керуванні економікою, підтриманні стабільної фінансової системи та наданні соціальних гарантій захисту населенню, що набуло особливого значення в умовах воєнного стану. Повномасштабне вторгнення РФ спричинило суттєві трансформації в економічній системі України та змусило змінювати фінансовий устрій держави.

В умовах війни, актуальності набув процес раціонального формування та виконання державного бюджету. В наш час, сучасні виклики поставили перед Україною низку невідкладних завдань: оптимізацію бюджетної системи, нарощування оборонних витрат, оптимальний розподіл обмежених ресурсів, коригування державних пріоритетів, активне залучення міжнародної фінансової допомоги, пошук нових джерел для наповнення бюджету та гарантування соціальних виплат. Стабільність держави та уникнення економічних дисбалансів напряму залежать від узгодженості та швидкого балансування всіх складових бюджетної політики [2].

Для кращого бачення особливостей виконання Державного бюджету, варто розглянути виконання дохідної та видаткової частини Державного бюджету України за 2019-2023 рр., %, що візуально зображено на рис. 1.

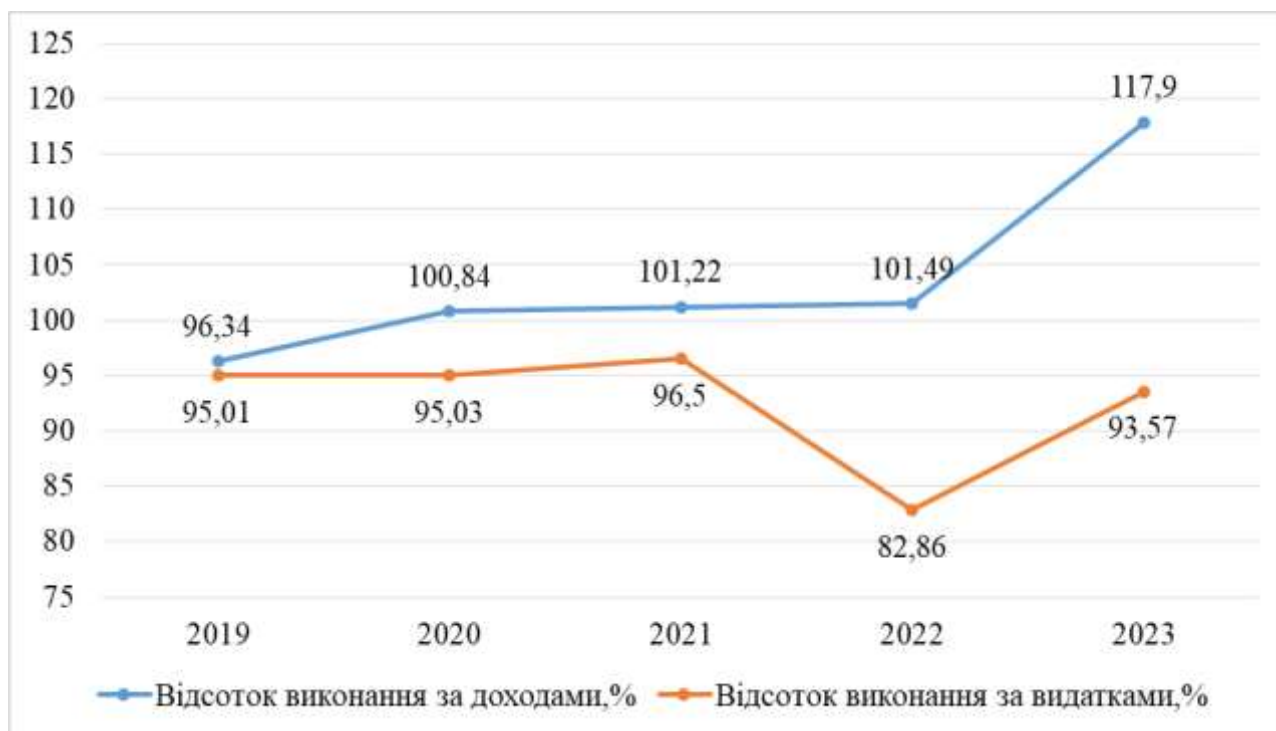

Рисунок 1 - Динаміка виконання дохідної та видаткової частини Державного бюджету України за 2019-2023 рр., % [3].

Джерело: [3]

Аналізуючи дані, що наведені на рис. 1., можна побачити що, спостерігаються коливання рівня виконання дохідної частини Державного бюджету України, а саме: у 2019 році фактичне виконання дохідної частини становить 96,34%, демонструючи поступове зростання до 100,84% у 2020 році. Протягом наступних років спостерігається стабільне збільшення показника - до 101,22% у 2021 році та 101,49% у 2022 році, що свідчить про перевиконання планових надходжень. Особливо помітним є стрибок у 2023 році, коли виконання дохідної частини сягнуло 117,9%, що на 17,9% перевищує планові показники.

Щодо видаткової частини бюджету, то у 2019 році її виконання становило 95,01%, з незначним підвищенням до 95,03% у 2020 році та подальшим зростанням до 96,5% у 2021 році. Однак, з початком повномасштабного вторгнення у 2022 році відбувається різке падіння показника до 82,86%, що на 17,14% нижче оптимального значення. У 2023 році відбувається часткове відновлення видаткової частини до рівня 93,57%, що все ще не досягає докризових показників.

Варто відзначити, що найбільший розрив між виконанням дохідної та видаткової частин бюджету спостерігається у 2023 році і становить 24,33%, що свідчить про значні структурні зміни у бюджетному процесі в умовах воєнного стану. Така динаміка може бути зумовлена як значною міжнародною фінансовою підтримкою, що вплинула на дохідну частину, так і об'єктивними складнощами у виконанні запланованих видатків в умовах війни.

Наступним доцільно буде розглянути головні показники балансу Державного бюджету України за 2019-2023 рр., що візуально наведені на рис. 2.

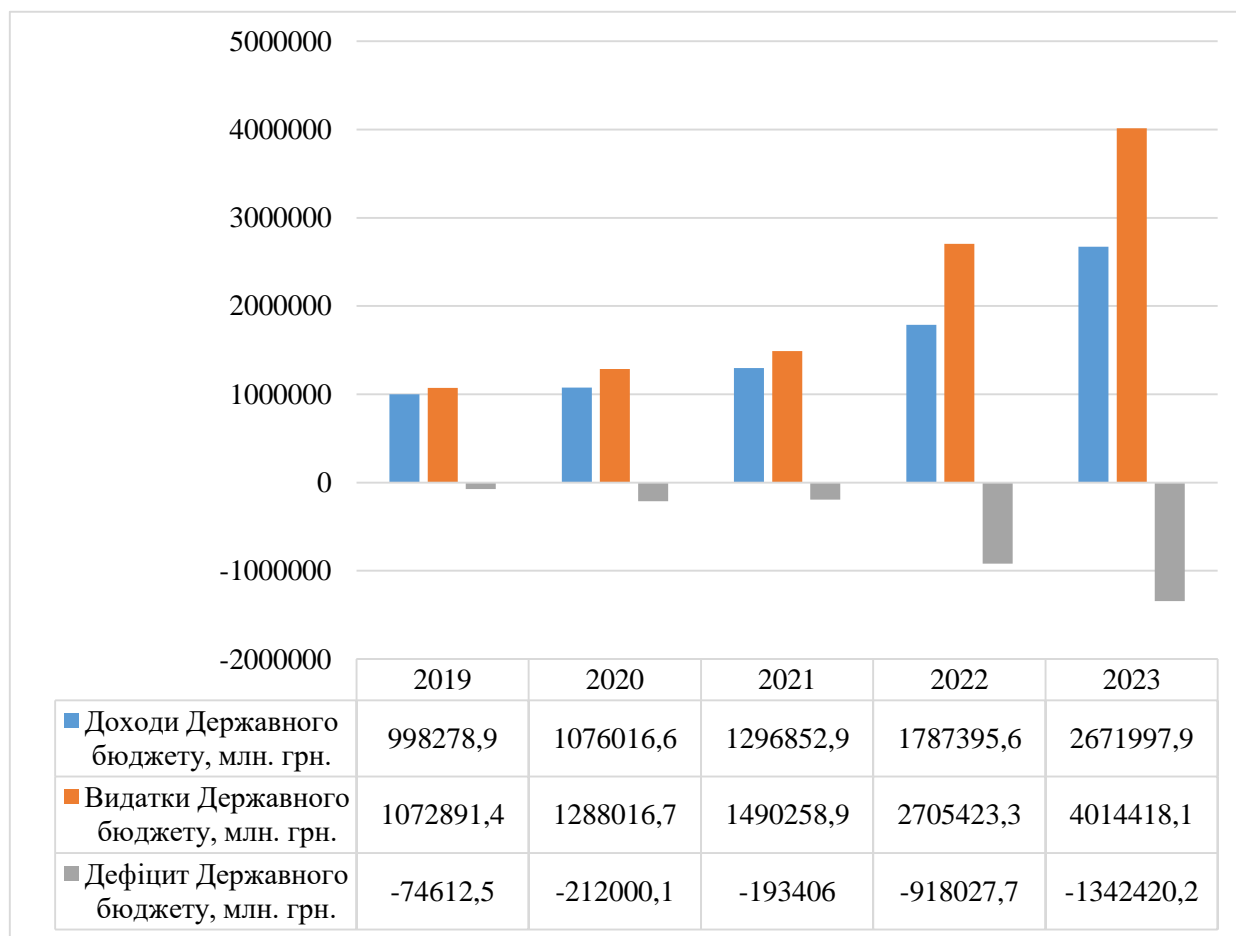

Рисунок 2 - Динаміка зміни показників балансу Державного бюджету за 2019-2023 рр., млн грн [3].

Джерело: [3]

Зауважимо, що за період 2019-2023 рр. спостерігається стабільне зростання доходів та видатків Державного бюджету України. За проаналізований період, доходи збільшились на 1673719 млн грн, а видатки зросли на 2941526,7 млн грн. Дефіцит бюджету також значно зростає - на 1267807,7 млн грн у 2023 році.

Це все тому, що з початку війни, український уряд був змушений витратити значні ресурси на збройну боротьбу з ворогом і забезпечення нагальних потреб держави у соціальній та економічній сферах. З лютого 2022 року структура бюджетних видатків та дефіциту відображає суттєву переорієнтацію фінансових ресурсів держави на першочергове забезпечення оборонних потреб, що призвело до значного збільшення частки державних витрат у економіці [1]. Особливо помітним є зростання видатків у 2023 році до 4014418,1 млн грн, що майже вчетверо перевищує показник 2019 року та свідчить про безпрецедентне навантаження на державний бюджет в умовах війни.

Досліджуючи структуру дохідної частини Державного бюджету, можна зазначити, що податкові надходження мають домінуючу роль. У загальному обсязі доходів бюджету їх частка є найвагомішою та варіюється в діапазоні від 50 до 86%. З початком воєнних дій джерела наповнення державного бюджету були розширені також за рахунок випуску військових облігацій, залучення фінансової підтримки від міжнародних організацій, а також отримання двосторонніх кредитів та грантової допомоги від країн-партнерів.

Щодо видатків, варто сказати, що за два роки повномасштабного вторгнення найбільше коштів спрямовувалось на зміцнення оборонного потенціалу держави. Значного зростання також зазнали витрати на підтримання безпеки та функціонування судової системи, громадського порядку, які збільшились на 326,4 млрд грн при порівнянні показників 2022 року з 2019 роком [3].

Отже, формування та виконання державного бюджету в умовах воєнного стану вимагає нестандартних рішень та гнучких підходів. Пріоритетність видатків на оборону, необхідність підтримки економіки та забезпечення соціального захисту населення створюють складну систему викликів, що потребують постійної адаптації бюджетної політики. За сучасних умов важливо зосередитись на наповненні місцевих бюджетів через ефективні дії місцевої влади в рамках децентралізації. В умовах війни, Державний бюджет України значною мірою залежить від міжнародної фінансової допомоги, що призводить до зростання державного боргу. А покращення бізнес-клімату через чесну конкуренцію та гарантування справедливої податкової політики сприятиме розвитку підприємництва. Важливим є також стабільність нормативно-правового середовища для інвесторів з країн-партнерів України та захист інвестицій та прав власності. Дані заходи забезпечать додаткові надходження до бюджетів усіх рівнів.

Література:

1. Богдан Т. Воєнні фінанси: що повинна робити держава? 2022. URL: https://lb.ua/blog/tetiana_bohdan/523270_voienni_finansi_shcho_povinna_robiti.html
2. Канаєва Т., Галабурда А. Бюджетна політика держави в умовах воєнного стану. *Scientia fructuosa. Наук вісн. КНТЕУ*. 2022. № 4. С. 98-109. URL: <http://journals.knute.edu.ua/scientia-fructuosa/article/view/1349/1291>
3. Офіційний державний веб-портал. Міністерство фінансів України. URL: <https://openbudget.gov.ua/?month=12&year=2023&budgetType=NATIONAL/> (дата звернення: 10.11.2024).